

30 LET OD USTANOVITVE VRTA ZDRAVILNIH IN AROMATIČNIH RASTLIN

Nataša FERANT¹

UDK/UDC 633.81/.82:581.5(045)
strokovni članek/professional article
prispelo/received: 20. 10. 2006
sprejeto/accepted: 02. 11. 2006

IZVLEČEK

Vrt zdravilnih in aromatičnih rastlin na Inštitutu za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije deluje od leta 1976. Od vsega začetka sodelavci preizkušajo pridelovanje zelišč in proučujejo različne tehnologije pridelave v našem okolju in vpliv na pridelek in vsebnost učinkovin. Glavne naloge vrta so: znanstveno-raziskovalna, svetovalna in vzgojno-izobraževalna. Svetujemo tako ljubiteljem kot pridelovalcem zelišč. Vrt je odprt tudi za obiskovalce. V 30 letih si je vrt ogledalo 28.000 ljudi – zlasti šolajoča mladina. Od 1996 je Vrt vključen v nacionalno zbirko Slovenska rastlinska genska banka. S svojo dejavnostjo pa obveščamo javnost preko objav: preko 100 člankov, 30 izvodov publikacije Index Seminum, 5 brošur in 3 knjige. V bodoče Vrt predstavlja veliko bazo znanja in izkušenj, ki jih bi ob ugodni podpori države tej panogi in urejenemu trgu na tem področju lahko še bolj realizirali v praksi.

Ključne besede: zdravilne in aromatične rastline, pridelovanje, perspektive, Slovenija

30 YEARS ANNIVERSERY OF MEDICAL AND AROMATICAL PLANT GARDEN COLLECTION IN SLOVENIA

ABSTRACT

Medical and aromatical plant garden collection at the Slovenian Institute for Hop Research and Brewing was established in 1976. The main fields of work are: research, advices of the production and different technologies of productions of the medicinal plants. In 30 years period the Garden was visited by more than 28.000 people. Most of them were pupils and students. From 1996 the Garden has been a part of the Slovenian Plant Gene Bank. There were published more than 100 articles, 30 issues of Index Seminum, 5 brochures and 3 books. In the future the Garden presents a great base of knowledge and experience in the field of medicinal and aromatic plants. These knowledge and experience should be realized more by additional financial support from the government and better organized market with herbs in Slovenia. In that case still more knowledge and experience could be realized.

Key words: medical and aromatical plants, cultivation, perspectives, Slovenia

¹ mag., Inštitut za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije, Cesta Žalskega tabora 2, 3310 Žalec, e-pošta: natasa.ferant@guest.arnes.si

1 UVOD

Leta 1976 je bil ustanovljen Vrt zdravilnih in aromatičnih rastlin na Inštitutu za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije v Žalcu, na pobudo 3 znanstvenikov: prof. Franca Sušnika – botanika, prof. Pavla Bohinca – farmacevta in prof. Toneta Wagnerja - agronoma. Želeli so uresničiti idejo o osrednji instituciji za raziskovanje pridelave, predelave in uporabe zelišč. Osnovan je bil Vrt, ki še danes predstavlja osnovo raziskovanj na področju gojenja zdravilnih in aromatičnih rastlin. Prva leta je zbirko sestavljalo približno 40 različnih zdravilnih in aromatičnih rastlin.

Povezovanje s sorodnimi inštituti in botaničnimi vrtovi po svetu in izmenjava semen pa je v kolekcijo prinesla tudi manj znane zdravilne rastline. Tako v zadnjih letih zbirka šteje okoli 300 različnih vrst zdravilnih in aromatičnih rastlin.

2 30-LET VRTA ZDRAVILNIH IN AROMATIČNIH RASTLIN

Vrt je v letu 2006 zasajen na 30 arih. Zasnovan je na dva dela. V desnem delu so posajene rastline, ki so značilne za naše pedoklimatsko območje. Ker ga želimo urediti tematsko, je v tem delu ena greda namenjena zdravilnim rastlinam, ki so strupene, dve gredi pa sta namenjeni začimbnicam. Leva polovica Vrta je posajena z rastlinam vzgojenimi iz semen, ki jih dobimo z izmenjavo s sorodnimi inštituti in botaničnimi vrtovi. Zbirka vsebuje tudi nekaj dreves in grmov, ki imajo zdravilni učinek. Usmeritve vrta so vse od ustanovitve do danes:

- raziskovalni - proučevanje zdravilnih in aromatičnih rastlin in sicer: rast in razvoj, količino pridelka in učinkovin, napad bolezni in škodljivcev, ugotavljanje ekonomičnosti pridelave,
- svetovalni – informacije o pridelavi posredujemo ljubiteljem ter pridelovalcem ali bodočim pridelovalcem zdravilnih rastlin,
- vzgojno-izobraževalni – od ustanovitve sodelujemo s šolami zainteresiranimi za spoznavanje zelišč, ureditev zeliščnih vrtov in z učenci, ki opravljajo različne raziskovalne naloge povezane s poznavanjem zelišč in njihove uporabe. V Vrtu je bilo opravljenih več 10 diplomskih del, 2 magisterija in več raziskovalnih nalog osnovnošolcev in srednješolcev. Redno sprejemamo obiskovalce vseh starostnih skupin. Vrt je odprt za obiskovalce od aprila do oktobra.

V 30 letih obstoja je v okviru dela Vrta zdravilnih in aromatičnih rastlin nastala cela vrsta objavljenih člankov, 3 knjige (Wagner 1980, 1997; Rode 2001), dva vodiča (1979, 1983), poglavja v Kmetijskem priročniku (1988, 1989), brošure:

Šolski vrtiček (1979), Rastlinske droge (1981) in Vodič po nasadu zdravilnih rastlin (1979), več kot 10 diplom, 2 magisterija ter več raziskovalnih in seminarskih nalog osnovnošolcev in srednješolcev. Sodelavci so v tem času predstavili svoje delo na kongresih, simpozijih in objavili večje število strokovnih in poljudnih člankov v domači in tuji literaturi. Vsako leto izdamo Index Seminum. V 30 letih obstoja si je Vrt ogledalo skoraj 28.000 ljudi predvsem šolajoča mladina, kar je posebno vzpodbudno.

Ves čas delovanja je bil Vrt zdravilnih in aromatičnih rastlin vsaj delno sofinanciran s strani države:

- leta 1978-kot infrastrukturni objekt Raziskovalne skupnosti Slovenije,
- leta 1986-SAZU z memorandumom prevzame pokroviteljstvo nad vrtom,
- leta 1994-MZT sofinancira VZAR kot infrastrukturni objekt,
- leta 1996-SZF delno finančno podpre delovanje VZAR v sklopu programa Tehnološki center za hmelj, pivovarstvo in zdravilne rastline,
- leta 1996-pridobi Vrt status nacionalne zbirke v okviru nacionalnega programa Slovenska rastlinska genska banka.

Najpomembnejši projekti, ki so bili financirani v 30-letnem obdobju so:

- Zdravilne rastline v vzgojno izobraževalnem procesu,
- Poskusno pridelovanje v hribovitih predelih občine Žalec (1982-1985), Občinska raziskovalne skupnost Žalec,
- Poskusno gojenje zdravilnih rastlin: Rekultivacija ugreznin rudarsko- energetskega kombinata Titovo Velenje,
- Pridelovanje zelišč kot dopolnilna dejavnost (1997-2001), ciljni raziskovalni projekt.

V sodelovanju z Biotehniško fakulteto smo pripravili predlog nacionalnega programa Pridelava, predelava in kontrola kakovosti rastlinskih drog (1996).

Rezultati Vrta tako raziskovalni, kot tudi strokovni in vzgojno-izobraževalni vrta so: primerjalno pridelovanje več sort kamilic, poprove mete, žametnice, ameriškega slamnika, tehnologije pridelovanja: zimzelena, rženih rožičkov, poskusno pridelovanje kolmeža, ameriškega slamnika, gabeza, baldrijana, kretskega origana, jegliča, citronke, raziskave uporabnosti zelišč v mlečnih izdelkih, uporaba fitofarmaceutskih sredstev pri pridelovanju mete in kamilic, postavili smo osnovno tehnologijo pridelave in pripravili navodila za dobro agronomsko prakso (DAP) prilagojeno za ameriški slamnik, svetovanje pri uvajanju pridelave zdravilnih in aromatičnih rastlin za različne uporabnike in naročnike, načrti in izvedba šolskih zeliščnih vrtov.

3 PRAZNOVANJE 30-LETNICE VRTA

Praznovanje 30-letnice Vrta je potekalo v Žalcu **16. junija 2006**. V dopoldanskem času se je odvijal seminar na katerem so svojimi prispevki sodelovali priznani strokovnjaki s tega področja in sicer: prof. dr. **Dea Baričevič** - Zdravilne in aromatične rastline v Evropi in Sloveniji - izziv raziskovalcem?, mag. **Ignac Janžekovič** - Vrt zdravilnih rastlin kot izobraževalno-vzgojni objekt, doc. dr. **Andrej Umek** – Pomen Vrta zdravilnih in aromatičnih rastlin v raziskovalni in izobraževalni dejavnosti Fakultete za farmacijo v Ljubljani, mag. **Nataša Ferant** – 30 let Vrta zdravilnih in aromatičnih rastlin na Inštitutu za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije in **Anton Jagodic**: Vloga KGZS in strokovno svetovanje v vrtnarstvu s poudarkom na zdravilnih rastlinah.

Ob koncu seminarja se je razvila živahna razprava z naslednjimi sklepi:

- potrebno je urediti zakonodajo za pridelavo in predelavo zdravilnih rastlin,
- potrebno je kontrolirat kakovost droge na trgu v skladu z zakonodajo,
- država naj namenja temu področje večjo finančno podporo za raziskave ter strokovne naloge in zato nameniti namenska sredstva,
- potrebno je organizirati odkup in vzpostaviti slovenski trg zdravilnih rastlin,
- potrebno je uzakoniti oz. legalizirati prodajo izdelkov iz zdravilnih rastlin malih pridelovalcev in predelovalcev,
- vsako leto se naj organizira seminar oz. srečanje in na njem predstavi raziskovalne, razvojne in strokovne dosežke na področju zdravilnih in aromatičnih rastlin.

Seminarja se je udeležilo 52 slušateljev. Popoldan pa so se začeli dnevi odprtih vrat Vrta, ki so se nadaljevali v soboto. Vrt je obiskalo preko 500 ljudi. S tem se je delo in obstoj Vrta promoviralo v Žalcu in širši okolici.

4 IN KAKO NAPREJ?

Delo, ki je bilo v minulih 30 letih delovanja Vrta zdravilnih in aromatičnih rastlin opravljeno tako na raziskovalnem, strokovnem, svetovalnem in vzgojno-izobraževalnem področju je pustilo velik pečat v tem okolju. Ves čas obstoja Vrta, strokovnjaki IHPS iščejo poti za uveljavitev pridelovanja zdravilnih in aromatičnih rastlin, kot resne kmetijske panoge. Žal do sedaj ne predhodnikom ne sedanjim sodelavcem še ni uspelo prepričati odločilnih ljudi na različnih nivojih.

Menimo, da je bodočnost pridelave zdravilnih in aromatičnih rastlin zlasti v promociji izvora pridelane droge in biološke oz. sonaravne pridelave. Za to je v Sloveniji ogromno možnosti in volje. Glede na pridobljeno znanje v preteklosti bi lahko organizirali in izvedli takšno pridelavo. Vendar bi zato morali organizirati odkup. Interes ljudi za pridelavo zelišč je veliko, vendar zaradi neurejenega trga se ljudje ne odločajo za to panogo razen redkih izjem, ki sami tržijo pridelano drogo v obliki čajev, tinktur, mazil...

Hkrati pa menimo, da bi spremenjen odnos države oz. pristojnih ministrstev do te panoge bistveno spremenil tok dogodkov. Že od leta 1994, ko je bil napisan predlog Nacionalnega programa za proizvodnjo, predelavo in kontrolo kakovosti rastlinskih drog potekajo aktivnosti s strani strokovnjakov za podporo države tej panogi. Da se od takrat do danes ni položaj bistveno spremenil kaže število sprejetih raziskovalnih projektov glede na število predlogov le-teh. Strokovnjaki iščemo izhod iz nastale situacije, vendar znotraj obstoječega sistema nimamo dosti možnosti.

Hkrati se moramo zavedati, da je pridelava zdravilnih rastlin nujna zlasti s strani naravovarstvenega vidika in zahtev trga (industrije) po konstantni kakovosti surovine.

Menimo, da so perspektive Vrta zdravilnih in aromatičnih rastlin po 30 letih delovanja precejšnje, če bo država aktivna pri razvoju te dejavnosti, kar je bilo zagotovljeno s strani predstavnika MKGP na seminarju ob 30-letnici Vrta leta 2006 v Žalcu.

Vrt bo lahko tudi v prihodnje podlaga za znanstveno-raziskovalno delo, svetovalno tako ljubiteljem kot tudi kmetom. Zlasti pa vidimo velik potencial kot vzgojno-izobraževalni objekt (slika 1).

5 ZA KONEC

Poslanstvo Vrta zdravilnih in aromatičnih rastlin je v 30 letih delovanja izpolnjeno. Vrstili so se vzponi in padci, skorajšnje uničenje in nadaljevanje začetega dela. Izpolnjuje pa osnovno poslanstvo na področju zdravilnih in aromatičnih rastlin: raziskovanje, svetovanje in izobraževanje.

Če bomo prešli od besed k dejanjem in bo pridelava in predelava zdravilnih in aromatičnih rastlin podprta tako finančno kot tudi strokovno s strani države in da bodo predelovalci odkupovali v Sloveniji pridelano drogo, kljub nekoliko višji ceni, si lahko obetamo, da se bo ta panoga v prihodnje razvijala.

Slika 1: Na dnevih odprtih vrat v Vrtu zdravilnih in aromatičnih rastlin ob 30-letnici obstoja je bilo zanimanje ljudi veliko

Fig 1.: Medical and aromatical plant garden collection attracted many visitors on its 30 years anniversary

6 LITERATURA

1. Baričevič, D., Rode J. 1996. Nacionalni program za proizvodnjo, predelavo in kontrolo kakovosti rastlinskih drog v Republiki Sloveniji: Predlog. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo in Inštitut za hmeljarstvo in pivovarstvo Žalec, 12 s.
2. Rode, J., Wagner. T. 25 let Vrta Zdravilnih in aromatičnih rastlin na Inštitutu za hmeljarstvo in pivovarstvo. Hmeljarski bilten, 9(2002), s. 35-40.